

Milan
Markelj

Jama

(Fantazijski zapis)

Sestra, čemu ste streljali?

Zdaj sva si blizu; vi ste prešli v rdečkasto ilovico notranjskih gozdov, meni se je življenje čudno priskutilo v obledele spomine. Nič živega mi ne pomeni več. Diši po orumenelih, starih fotografijah; krhko je, kot so stari listi, popisani s pisalnimi stroji nekje v roških teminah, prepereli od vlage, skrivanja, prenašanja, muzejskih luči.

Sestra, zdaj mi lahko poveste, čemu ste streljali! — Groza je prešla. Ne zbujam se v potnih rjuhah s krikom na ustnicah. Ne tipam kot zmešan za puško po mehkih blazinah, ne maham z rokami in ne odganjam od sebe mrzle cevi pištole v vaših ledenih rokah, ne trgam stikala na nočni luči iz strahu, da bi me ne zagrnila tema podzemne jame izpred desetletij. Veste, kako je tesno pri srcu, ko tiplješ za odrešilnim stikalom. Bliže ko je roka luči, jasnejša je grozljiva podoba, hladneje pritiska cev revolverja na senca.

Tik preden morasti svet sanj izgine, je najmočnejši. Skorajda resničnejši od vsega, kar v budnosti živimo. Ves je prežet z jasnimi čustvi. Je samo groza ali samo radost ali samo strah ali samo pričakovanje. Pa tudi ljubezen. Včasih. Če sploh kdaj? V mojih sanjah je ni bilo. Samo strah in groza sta stikala konce različnih podob skupaj, samo spomin in domišljija sta tkala težke preproge mojih sanj.

Ampak sedaj je groza prešla. Ko se mi v snu dvigne spomin, potlačen od prestanega gorja, prestreljen od stoterih krikov premnogih noči, se potuhnem in pustim, da raste v podobo. In glej, vodeneti prične! Preden bi postala neznosno in neubežljivo resnična, se izkrivi v nekaj drugega, postane zmešana, zbledi, izgine. Prav kot življenje; ko misliš, da si že nekaj dosegel, se pred teboj razpre malenkost, drobnarija, nepomembna stvar.

Zdaj mislim, da sem zrel za vaše besede, sestra. Povejte mi, čemu ste v tisti strahotni uri, ko ni nihče več vedel, kako bi stisnil svoje bitje v čim manjši prostorček resničnosti, prijeli za težki revolver, pa šli od enega do drugega, brizgajoč nam v glave vrele krogle?

Ko sem kasneje premišljal o tem, sem najprej našel enak odgovor, kot so ga ponudili šolski mladini, kot so ga z velikimi besedami izpovedali na proslavah, zavili v zastave, v streljanje častnih salv, v hreščanje zasilnega ozvočenja. Herojsko dejanje! Junaštvo! Brezprimerno rodoljubje!

Na trenutke sem bil z zadnjim vlakencem telesa pripravljen verjeti v to, v očeh se mi je stiskalo od silnega ganotja — pa več ne vem, ali me niso ganili le tožeči zvoki godbe, polmrak v slavnostnem gozdu, rdeče rutke pionirjev, glas dramskega igralca. Nato pa je svečani trenutek prešel, ljudje so se pobrali od zevajočega žrela podzemne jame, sveže dišeči smrekov les tribun je pokukal izpod rdečega pregrinjala, vojaki so odšli, tehnik je pobral zvočnike in mikrofone, pionirske rutke so izginile med gladkimi bukvami . . . daleč proč, tisočletja in tisočletja proč se je na travniku začelo ljudsko slavje . . . ostal sem sam ob temni luknji. Mrko oko sivega skalovja se je zazrlo vame z ledenim dihom. In padla je skrbno negovana lupina svečanosti. V srce pa mi je stopil nekdanji strah, pomešan s klavnim zadoščanjem, da sem edini ostal živ.

In vedno je iz jame vstalo vprašanje: Zakaj ste streljali, sestra?

Čutim, da ste živi v meni, da ste se s svojim nerazumljivim dejanjem za vse čase zvezali z menoj. Sodili ste o mojem življenju, precenili njegovo vrednost in ga sklenili ugasniti. Ste bili nekaj takega, kot je bil dobri, stari bog naših očetov? Tisti ubožec, ki smo ga izgnali iz kotov naših izb in vanje postavili televizorje! Sklenili ste, da je v smrti življenje?! Vas je prešinel čarobni žar rodoljublja? Ali se je oglasil pekoči trn ljubosumja? . . .

Ne, ne! Tega pa ne! Zopet ta umazana misel!

Ker ste tako živi v meni, sestra, se rad pogovarjam z vami. Vem pa tudi, da se pogovarjam sam s seboj, ko govorim z vami. Naselili ste se v meni, ker je vaš poslednji vzgon tako strahotno posegel v tkanje mojih trenutkov.

Bili ste kot angel smrti. Vaše velike rjave oči, v katerih je migljaj plamenček sveče, so se prečudno svetlo zazrle v moje.

»Nič ne bo belelo, dragi moj,« ste zašepetali z opojnim glasom. Videli ste veliko vprašanje v mojih očeh, videli moj strah, nemožati, otroški strah, ki mi je zatisnil grlo, da niti zakričati nisem mogel, pa ste ponovili: »Saj ne bo nič bolelo!« In potisnili ste jekleno cev k mojemu čelu, trznil sem. Rdeči ognjeni plamen me je utrnil v temo.

Desetletje kasneje smo se splazili v jamo. Kot da se ni nič spremenilo. Prav enak zadah je vladal v nji, zadah po gozdni prsti, po tankolasih koreninicah in naležani ilovici. Šepetali smo od vznemirjenja in od slovesnega počutja. Tu in tam je bilo najti ostanke čutarice, čevljev, pločevinaste škatlice od zdravil. Nekaj kosti je ostalo udrtih v ilovici. Očitno je bil prvi pokop žrtev zares hiter in površen.

Iskali smo vaše posmrtno ostanke, sestra. Nismo vedeli, kaj se je zgodilo z vami. Domnevali smo sicer, da ste se na koncu tudi vi ustrelili, vendar vašega trupla vaščani, ki so mrtve potegnili na dan, niso opazili. Res da so bila trupla že močno načeta, komaj razpoznavna, nagnusna in smrdeča, in

da ni nikogar mikalo pozorno strmeti vanje, a vendar bi zlahka ločili vaše krhko telo in dolge lase od grčastih oblik ostalih. Pa tudi po obvezah bi zlahka ločili, saj so vsa druga trupla imela »punčke« — v jami so ostali le nepremični ranjenci, kdor je lahko hodil, je pač odšel. Vi ste ostali, čeprav ste bili zdravi.

Lahko bi odšli. Zdravnik vas je pregovarjal, da pojdite.

»Zanje je dobro poskrbljeno,« vam je šepetal. »Vode imajo dovolj, hrane tudi. Teden dni bodo počakali, potem pa jih pridemo iskat. Vi nimate kaj delati pri njih.«

Ozrli ste se proti nam. Večina je spala, utrujena od bolečin, potolažena od krhkega zavetja. Jaz sem bedel. Slišal sem vse, kar sta govorila. Naslonil sem se na komolec in pozorno poslušal. Ko ste se ozrli, so se najine oči srečale. Morda sem izžareval bojazen, da nas boste pustili, kaj vem. Morda sem le razočarano gledal izpod smrečja v svetlobo jesenskega gozda. A tako kot bi se to zgodilo pred nekaj trenutki, vidim, kako se je v vaših očeh utrnilo nekaj toplega, nekaj materinsko nežnega. »Z njimi pojdem,« ste dejali odločno. Tesnoba se mi je odvalila od srca. Hvaležno sem pokimal in se vam v imenu vseh spečih z nasmehom zahvalil. Legel sem nazaj na trdi pograd. Zdravnik vas je prijel za roke in odvedel stran. Vem, da vas je prepričeval. A prepričal vas ni.

Med mrtvimi ni bilo ženskega trupla. To so bili kmetje pripravljeni priseči pred bogom in pred socialističnim sodiščem.

Precej kasneje so jamarji našli še dvoje okostij. Moških.

Mi smo iskali vas. Novinar, jamar, snemalec in jaz. Kdo ve katerič že sem bil v jami. Vračal sem se vanjo, da je dihala vame z vlažnim hladom, vračal sem se, prisluškoval, kajti zdelo se mi je, da mi bo nekaj povedala. Toda nisem slišal, le slutil sem, slišal pa nikoli. Več ko mi je bilo do tega, da bi jama izdala skrivnost, manj odgovorov sem našel v njeni temi. Morda sem se iz nekakšnega obupa odločil, da vse skupaj napihnem, presvetlim z lučjo in spustim v jamo ves svet. Poiskal sem novinarja, sina svojega bojnega tovariša, ta pa je zbirmal še ostalo ekipo. V njem sem čutil veliko ambicijo, ni skrival razburjenja, ko je pripravljal akcijo.

Jaz sem iskal le vas. Nisem iskal slave, zgodbe, pravljice o herojih. Iskal sem vas, ki ste posegli čistega očesa in čistega srca po življenju tovarišev. Umazana misel je bila ključala v meni, da ste potem pobegnili. A le kako in kam? Italijani so stali nad vhodom, streljali so v jamo kot pobesneli, metali bombe v temno žrelce. Bežati ni bilo kam, razen v mastno ilo. Včasih sem pomislil, da ste se naredili mrtvo in da je šla velika strahota mimo vas, kakor je šla mimo mene. Toda razum mi je tudi ta premislek postavil na trhle noge. Meni je na glavi zevala strahotna rana (ob vašem strelu sem glavo toliko odmaknil, da me krogla ni prestrelila, ampak mi je odnesla le del temenske kosti), imel sem do kolka povito nogo, vi ste bili celi. Zlahka bi videli, da niste ranjeni ne mrtvi. Edina odprta pot za vas je bila smrt. Krogla v glavo. Pot, kot ste jo odprli nam. V nas ste streljali vi, a kdo je streljal v vas? Bili ste tako polni življenja, tako radi ste ga imeli!

V trpljenje in muke ste nam vsadili svetle trenutke upanja, črnogledost ste preganjali s tolažbo, z vedrino in zaupanjem. Malodušje ste nam pregnali, ko ste preprosto, a tako življenjsko vsakič znova odpirali svetle cilje, za katere smo se borili, za katere smo bili ranjeni in smo zanje trpeli v tisti zasilni skriti bolnišnici. Potrta srca ste dvignili z besedo, z gibom roke, z nasmehom. Bili ste naš angel, luč v temi. Ko bi ne bilo vaše usmiljene navzočnosti, mislim, da ne bi nikoli prišel živ iz gozdov. Prav neumno, res, tale misel, saj ste vendar streljali vame, hoteli ste me ubiti, da me ne bi okupator mučil. Jaz pa vas častim kot rešiteljico!

Tistikrat, ko so me privlekli v bolnišnico, najbrž niste opazili, da sem bil z duhom povsem klonil. Grda rana z zlomljeno golenjo, prestreljena mišica na stegnu in oslabeledost zaradi izgubljene krvi so tako načeli mojo voljo do življenja, da mi je bilo že čisto vseeno, ali preživim ali pa izdahnem. Ure, ko sem ležal na mahu in čakal, da se tovariši prebijejo do mene, so kapljale v moje srce kot življenjski strup, malodušje in smrt so mi vlivale, temne podobe so mi risale pred očmi. Oh, kako je dišal mah! Kako so šumele krošnje dreves! Kako neugnano je žužnjala neka žuželka okoli mene! Toda namesto da bi se mi srce vzradostilo in zavriskalo od sreče, da sem ostal živ, mi je zakrknilo v malodušje. Bolj ko so mi čuti ostro in jasno zaznavali zunanji svet, bolj ravnodušen se mi je zdel, manj važen in bolj nepomemben sem bil sam. Na mahu me je prešinilo, da se z mojo smrtjo ne bo nič spremenilo.

Vidite, s takim strupom v duši sem prišel v bolnišnico. Bil sem pripravljen umreti, vseeno mi je bilo, za kaj sem se boril, čemu sem posvetil življenje. Pa če je bila vsa moja borba zgrešena izguba časa, mi je bilo vseeno.

Zato vam pravim, da ste me rešili. Tistikrat sem bil blizu smrti. Veliko bliže kot potem, ko so jamo obkolili Italijani in je Franc izdajalsko kričal v temo, naj se predamo. Bilo je izdajstvo, bilo je nasilje nad nami, zato ni načelo korenin življenja. Če bi me ubili, bi to pravzaprav ne bila smrt — uničenja.

Res, kako trdovratno se mi izmika misel. Ne morem vam povedati, kako sem čutil. Najbrž ste vi poznali vse obraze smrti. Vedeli ste, da iz življenja lepi svojo masko. Trša borba je bila za vedrino, kot je bila borba z oslabeledimi telesi. Meni ste pomagali, da sem se izkopal iz črne jame malodušja. In s čim? Z nekaj besedami, s predano skrbjo, ki pa ni bila v ničemer večja od skrbi za druge tovariše. Z otroško predanostjo! Navsezadnje smo bili vsi otroci, zapleteni v strašno igro življenja in smrti v tisti ubogi pritlikavi polbarakici, kateri smo z olajšanjem pravili bolnišnica.

Sestra, ko bi mi vsaj malo namignili, kaj je bilo med vama, kaj ste imeli s Francem, pa bi mi bilo lažje tipati skozi mrak, ki me ponovno vse tesneje ogrinja. Grde misli mi tkejo temno podobo, vaš sijaj se izgublja, ko začnem premišljati o vajini zvezi. Le kaj ste videli na hinavskem izdajalcu? Kaj se vam ni takoj zazdel sumljiv, ker je vztrajal v bolnišnici s tisto plitvo praskico? Morda se vam je zasmilil, bil je tako strahopeten, tako se je bal borbe, da je bil končno res nekakšen bolnik in potreben nege. Reva je bil

in iz strahu je izviralo njegovo trpljenje. Dopusčam to možnost. V prvi vrsti vas je najbrž usmiljenje nagnilo k njemu. Vašemu sočutnemu srcu se je zdelo vredno pomagati tudi takšnemu trpljenju. Upam, da je tako. Ampak, glejte, kaj mi včasih pride na misel. Da ni bilo usmiljenje, ampak je bila ljubezen. Še manj kot ljubezen, navadna čutna strast!

Nočem verjeti tej misli! Saj ni mogoče, da bi vi, ki ste bili prepojeni z višjimi cilji, ki ste bili vedno pripravljeni žrtvovati sebe za druge, da bi vi zmogli imeti v sebi toliko sebičnosti. Saj kaj je čutna ljubezen drugega kot sebičnost?

Nočem verjeti, hkrati pa mi nekateri drobci spomina vsiljujejo prav to grdo podobo. Dovolj je, da se domislím deževnega dne, ko sta bila s Francem tako čudno tesno skupaj. Že res, da je bila streha majhna, pokrila je zasilno le bolniške pograde, povsod drugod pa so težke deževne kaplje padale z gostolistnatih bukev. Ampak lahko bi sedli k nam, k našim nogam, kot ste tolikokrat, lahko bi nam zapeli kakšno od vaših prelepkih pesmi, morda bi se šli kakšno šalo, ali pa bi kateri od tovarišev povedal, kako bo v zlati svobodi. Ne, vi ste se tiščali s Francem ob kuhinji. Delal se je, da vam pomaga pobirati raztreseno moko — vreča je počila in tanek curek moke se je vsipal po tleh. Tako dolgo sta čepela ob tisti vreči. Ko ste vstali, so bile vaše oči zamegljene, obraz pa je bil vroče rdeč. Nenaravno ste se nasmejali in čudno razigrani kriknili: »Ej, Franc, Franc!«

Ali pa kasneje, ponoči. Lopov izdajalski je vstajal in tupal okoli. Pošantaval je tako spretno, da bi že zaradi tega moral biti sumljiv, le kaj naj počne tako spretno gibljiv človek v strogo konspirativni bolnišnici? Res ne vem, kako da ste ga pustili toliko časa med ranjenci. Če je že vas razburkal s čustvi in ste mu v naklonjenosti nudili zatočišče — grda, grda misel! — pa je zdravnik imel odprte oči. Kmalu, ko je začela delovati bolnišnica, pa so poleg vsega kmetje, ki so nas oskrbovali, niso pa vedeli, kje je bolnišnica postavljena, pričeli govoriti, da Italijani pripravljajo ofenzivo. Taki namigi bi morali sprožiti še ostrejšše ukrepe za popolno tajnost bolnišnice. Franc pa je bil vse drugo kot zagotovilo tajnosti. Prosto se je gibal okoli, stopal v stike s kmeti, pomagal prevzemati živila, se muzal okoli ranjencev, ovohaval zrak kot pes slednik. Ne vem, s kakšnimi besedami bi najbolj nazorno narisal tisti njegov nemir, izdajalski nemir, s katerim se je gnal okoli vas, sestra, in okoli bolnišnice.

Morali bi ga poslati v bojne vrste, proč od bolnišnice. Prepričan sem, da ste to dobro vedeli, a vendar ste zdravniku, ko vas je povprašal, kako kaj s Francem, odvrnili: »Naj še nekaj časa ostane tu. Koristen je.« Pri tem ste pogledali nekam vstran. Vaš odkrit pogled je zameglilo.

Morda se je v vas dvignilo upanje. Tisto veliko, sladko upanje, da vsakega človeka čaka v življenju nekaj lepega, sladkega, čutom dopadljivega. Morda ste mislili, da vam bo Franc osladil visoke cilje. Bili so visoki, lepi, a človeško hladni. Če sem hotel verjeti v svobodo, bratstvo in neodvisnost, sem moral v te lepe besede dahnuti kaj malega, človeško preprostega, ženo, otroke, kos travnika, vožnjo na izlet, lep jesenski dan. Tak človek sem,

preprost in neizobražen. Velike besede so mi vžigale kri, a da sem jih sprejel vase, sem jih moral udomačiti. Glejte, razumem vas. Morda vam je Franc za hipe pomenil tisti podton, tisto oprijemljivo. Nič vam ne očitam. Mladi ste bili, neizkušeni v čustvenih viharjih, ki jih nosi življenje. In kot mlad človek ste videli v življenju tudi prijetne stvari, ne samo dolžnosti. Ampak, sestra, Franc tega ni bil vreden. Ni bil vreden niti enega samega hipa, niti najmanjšega trenutka, da bi se ob njem ustavil vaš življenjski utrip. On že ne! Vi ste zaslužili kaj boljšega. Najmanj zdravnika. Tudi on je bil prijeten za pogled, povrhu tega pa človeško še kako vrednejši.

A kaj pišem?! Mar ženska v svojih čustvih sploh kdaj ravna po pameti?

Pustimo to. Vse se je podrlo kot hiša iz kart, ko je Franc nenadoma izginil. Nepričakovano je odšel prav tedaj, ko so se širile vroče novice o italijanski ofenzivi. Ko so prvi glasovi prihuljeno zaveli prek gozdov, je Franc stisnil rep med noge. Ponoči je izginil.

»Sestra, ali je vedel za jamo?« vas je takrat zdravnik ostro vprašal. Najbrž je tudi on nekaj sumil.

»Ne! . . . Pravzaprav ne vem,« ste neodločno odvrnili. »Jaz mu jame nisem omenila, vi tudi ne, potemtakem zanjo ne more vedeti. Sploh pa, kaj bi si belili glavo zaradi nje. Franc je odšel na varno. Toliko je bil že pri sebi.«

Zdravnik je zamajal z glavo: »Tako se iz konspirativne bolnišnice ne odide.«

Nekaj časa sta molčala, potem pa ste odločno dejali, tako da smo vas vsi slišali. Nekakšno kljubovanje je bilo v vašem glasu, in danes se mi vse bolj zdi da tudi kanček nežnosti, prave ženske nežnosti, ki je podobna samožrtvovanju. Rekli ste: »Za Franca vam jaz jamčim, da ne bo izdal.«

»No, kaj pa je zdaj to,« je zamoljal zdravnik in se ozrl po nas. Vsi smo dvignili glave in se izpod šotorske plahte, ki je nadomeščala streho, zazrli vanj. Zdravnik je spremenil glas v veselejši ton, očitno z namenom, da bi med ranjenci ne zbudil sumničenja. »O kakšni izdaji pa govorite, sestra! Tu ni bilo in ni nobenih izdajalcev!«

Kasneje ste se gotovo še udarili z zdravnikom. Mož je bil izkušen partizan, saj je bila naša bolnišnica že njegova tretja, zato se je spoznal na te stvari. A nekako vam je uspelo, da ste ga prepričali. Morda se vam ni bilo treba preveč truditi, grmenje italijanskih topov je bilo že slišati in zaupna sporočila so govorila o hitrem napredovanju sovražnikovih enot. Ni bilo več časa spreminjati odločitve. Glavno zalogo zdravil, hrane in drugega materiala ste poslali z umikajočimi enotami, manjši del pa znosili v jamo. Drugi dan po Francovem izginotju smo se tudi nepomični ranjenci preselili v jamo. Zunaj ni bilo več varno in naša bolnišnica, četudi je bila hudo skromna, napol zakopana v zemlji in je imela obe steni prekriti z mahovjem in smrečjem, ni bila zanesljivo zavetje. Italijani bi jo lahko našli. Nihče ni hotel tvegati, da bi jo našli polno.

Se zdaj mi je izredno živo v spominu, kako tesno mi je bilo pri srcu, ko so me tovariši spuščali skozi ozko vhodno luknjo v jamo. Iz svetlobe sem

poniknil v vlažno, po trohnobi dišečo temo. V srcu se mi je zganilo, da ne bom nikoli več ugledal belega dneva. Zrl sem v svetlo očesce vhoda in pil svetlobo, pil upanje in življenje samo, medtem ko sem tonil v nič . . .

V jami je bilo še kar udobno, če smem uporabiti to besedo. Po tleh je bilo nastlano nekaj slame, imeli smo dovolj odej, tako da nas ne bi smelo zebsti. A že po nekaj urah se je izkazalo, da bo hlad zelo nadležen. Odeje so se navlažile in kmalu smo vsi po malen drhteli. Vi, sestra, ste nam kuhali čaja, da bi se ogreli. Borni plamenček dragocenega špiritnega gorilnika je bil edini vir luči večji del časa. Odprtino je namreč zdravnik s tovarišema, ki sta mu pomagala znositi in spustiti ranjence v jamo, zadelal in tako vhod v jamo povsem zakril. Nihče je ne bi nikoli našel, če ne bi izdajalski prst natančno pokazal, kje je.

Vlažna tema, šepetanja, stoki. Telo se izgublja, udje postajajo nenaravno veliki, težki ali majhni. Včasih je tema prostrana kot celo vesolje, naslednji trenutek je tesna in zadušljiva, kot bi bili ponovno stisnjeni v materinem telesu. Vračajo se te ure iz jame, vračajo se v soparnih pomladnih in poletnih nočeh, sanjajo se mi in se iz sanj prelivajo v resničnost. Kot da ne bodo nikoli minile, kot da ne bo tesnoba nikoli prešla. V temi se prebujajo podobe, za katere nisem vedel, da jih nosim v srcu. Mrtvi se mi oglašajo, živi kažejo nenaravno spačena lica. Vse življenje se je sfrknilo v nekakšno posušeno jabolko, in postaja neresnično, oddaljeno.

Vaš tihi glas, sestra, je prižgal svetilko v mojem srcu, da ni ponovno klonilo. Bili ste mi zagotovilo, da življenje in svet zunaj nista prešla. Res, na trenutke sem pomislil, da smo v peklu, dokončno prekleti in zapuščeni! Bilo je, kakor da so se uresničile mračne besede iz mladih dni, ko je župnik v mrzli cerkvi sipal ogenj in žveplo po grešnih dušah; v jami je bila tema, bolečina, stok in škripanje z zobmi. Toda v tej prekleti temi je bil tudi angel, je bila sama nebeška luč in upanje. To ste bili vi, sestra. In če me je grabilo malodušje ter so me zagnile črne misli, da je vse življenje taka vlažna, trohneča muka, je bil že pogled na vas odrešujoč. Ostali ste jedri, čvrsti, odločni. Sram me je bilo, da bi videli strahak, ki mi je vrtal po možganih, prav tako sram, kot me je bilo v deških letih, kadar sem ušpičil kaj grdega.

Potem se je odprl pekel.

Proti večeru je že bilo, ko smo zunaj zaslišali glasove. Pritajili smo se, utihnili. Srca so plaho tolkla, kot da nočni ptiči plahutajo s krili. Zunaj je tipala in govorila pošast, katere smo se vsi bali, a za katero smo ves čas mislili, da ne bo zavohala našega gnezda.

»Banditi!!! Predajte se!« je vpilo zunaj. »Kdor se preda, bo ostal živ!«

Nato se je zaslišal meden Francov glas: »Tovariši, predajte se! Meni niso nič naredili . . . Nobenih možnosti nimate več . . . Poslušajte me in predajte se!«

Nekdo je zunaj razgrebel varovalno rastlinje. V jamo je šinil svetel pramen luči, precejene skozi smrekove krošnje. Naši blede obrazi so bili okamenjeni, roke so samodejno tipale po puškah in bombah.

Ne vem, kdo je prvi ustrelil. Oglašujoče je zadonelo od jamskih sten. Nato je zagrmelo tudi zunaj. Krogle so brenčale in piskale po stenah, ročne bombe so stegovalle vroče jezike. Zavlekli smo se v najbolj zavarovani del jame in streljali v svetleče oko nad nami. Streljali smo v obupu in besu. Slišati je bilo že tudi prve krike ponovno ranjenih. Stara bolečina se je parila z novo.

»Predajte se! Nimate druge možnosti!« je bilo slišati, kadar so za kratek hip potihnile detonacije bomb in puškini strelji. Tiste tam zunaj je bilo tudi strah. Toda oni so stali v svetlobi, bili so obkroženi s širjavo notranjskih gozdov, mi pa smo bili stisnjeni v vlažno temo podzemeljske jame in zlep-ljeni z bolečinami. Preživeli smo bili že tisočero temnih bojev z lastnim strahom, obstrigli smo že vse ptice upanja, prisilili smo se k skrajnemu zata-jevanju, okusili smo obup in strahotno voljo, pa vendar je tudi nam železen obroč groze ponovno stiskal grla. Vedeli smo, da nam od tistega trenutka, ko je v vlažno temo jame kapnil izdajalčev glas, ni več rešitve.

Tudi vi, sestra, ste vedeli. Le kakšno usmiljenje in pravico naj pričakujemo od ljudi, proti katerim smo zaprisegli boriti se do zadnje kaplje krvi? Kdo bo pustil pri življenju zagrizence, ki še vkljeni v bolečino kljubujejo sovražniku? Vedeli ste, da nam ni rešitve a vedeli ste tudi, da v vseh nas tiči drobna človeška revščina, ki pritajeno šepeta: »Predaj se! Življenje je enkratno in neponovljivo. Kaj ti hočejo lepe misli, velike ideje, neugotovljiva bodočnost? Le ti živiš, le tvoj je ta neverjetni trenutek bivanja, ta divji samopogled neizmerne stvarstva.« Nagon je tako šepetal v nas, prekaljenih borcih. In morda tudi v vas?

Kdo ve, ali bi ne pokleknili pred ognjem, lastnimi bolečinami in lažnimi obljubami? Kdo ve, kaj bi bilo, če bi ne stali med nami vi, sestra? Tako pa ste napeli veliki, težki revolver in pričeli z usmiljenjem, poslednjim dejanjem. Sipali ste vreli svinec v glave, za katere življenje ste se še nekaj ur prej borili. Dokončevali ste lastno skrb, pokončevali smisel svojega dela, svojega življenjskega poklicanja. Ubijali ste ranjence. Pregazili ste velika načela medicine. Toda gazili ste jih v imenu še močnejših, še večjih načel. Kajti ko ste sejali smrt v naše glave, ste reševali življenje naše borbe. S smrtjo ste požegnali naš veliki boj, zdravili ste bolno, na smrt utrujeno domovino.

Vse to me je zagnilo, ko sem po skoraj treh desetletjih brskal po jami. Vseh skrivnosti ni izdala. V svojem vlažnem objemu je še čuvala skrivnost. Kje ste bili vi, sestra? Kje je vaše truplo?

Novinarček vas je našel. Z vašimi kostmi v rokah je zasoplo pridihal iz spodnjega predela jame, kot da je pravkar našel mastno kost za pasje glodanje.

»Še en okostnjak, še en,« je vznemirjeno krilil s kostmi okoli sebe. »To mora biti sestra. Prav gotovo je ona.«

Da, bili ste vi. Sodnomedicinski inštitut v Ljubljani je ugotovil, da so kosti ženske. Torej ste se po streljanju bolnikov zavlekli v spodnji, težko dostopni del jame in tam oskrunili svoje življenje.

Glej no, glej. Čemu sem uporabil to besedo? Čemu oskrunili? Bojim se, da se v meni oglašča svet prehojenih vrednot. Nam ste vzeli z vesti samomor, vam ga ni imel kdo. Ali niste zaradi tega še večji, še bolj človeški, še bolj zarisani v prihodnost?

Ampak, sestra, zakaj prihajate ponoči z grozo v očeh? Čemu me spominjate na trohnečo smrt v jami? Vstali smo, milijon nas je bilo, bratov in sestra, ki smo se dvignili iz žrela smrti v luč življenja. In kaj ni pravi čudež, pravo odtehtanje vašemu početju ta enkratni vzpon? Niste sejali smrti! Gnojili ste njivo življenja!

Čemu groza v vaših očeh, sestra? Vse bliže sva si, vse bolj tudi mene vleče v neprebojno temo smrti, iz katere mi govorite, zato mi lahko poveste vse. Čisto vse! In vzel bom del vaše groze v življenje, da bo vaša smrt spokojnejša. Če ni vaša groza odsev moje?!

Cveto
Preželj

Deset vsakdanjih zgodb

DESETA DEŽELA

Poredni mišek, zakaj sva začela znova s pravljicami? Kako le teče ta beseda? Se hitro prekopicuje v snegu? Je vredna svojega imena ali pa je že odšla prek sedmih gora in jezer? Morda vohuni za katero tujo službo in se tako našemljena v varnostnika potika in meša narod, da je ona že na poti v deseto deželo. Vem, da brenka s čekovno knjižico pred okenci bank in da dviga različno visoke zneske po ljubi domo-

vini. Ti si nor, kako naj bo beseda preoblečena v varnostnika? Ne rečem, da ne v smetarja in potem prav priročno pade v avto in ga ugrabi, oziroma preišče. Seveda so ti posegi in načini različni v različnih deželah. Kako sem srečen, da so različne dežele in ni ena sama, nekoli zavrta ali pa pretegnjena kot glista. Srečen si? Ti si pa veliko dovoliš. Ali si že kje videl srečne ljudi? Vsi se samo sprašujejo, koliko se je spet podražilo to in to. Kako naj bodo srečni, če se vse draži, sami pa nič ne delajo, ampak bi radi ves dan gledali nogometne tekme s celega sveta. Tako ne gre, pravijo, in še prav imajo, vendar se vse le draži.